

САВЕРЕЦЬКА СІЛЬСЬКА РАДА

с. Саверці, центр сільської ради

Розташоване на правому березі річки Кам'янка, за 10 км на південний схід від районного центру та за 3 км від найближчої однойменної залізничної платформи колії Козятин–Фастів. Сільській раді підпорядкований населений пункт Піски. Дворів – 437. Населення – 748 осіб.

Село відоме з 1585 року.

За свідченнями очевидців та старожилів, жертв Голодомору 1932–1933 років у селі Саверці хоронили на сільському кладовищі за 1,5 км від сільської ради, з лівої сторони по дорозі на село Новоселиця, в західній його частині. Нині це частина старого сільського цвинтаря. Кількість померлих від голоду невідома. Встановлено прізвища 232 осіб.

Свідчення очевидців

*Луценко Володимир Федорович,
1921 р.н. Уродженець села Саверці.*

Найбільш голодним був 1933 рік. Мого батька, матір, мене та сестричку Оленку вислали в Сибір. Це було у березні 1933 року. До цього нас розкуркулили і вигнали з хати. Жили ми попід тинами. А в нашу хату поселили дві сім'ї, а згодом і хату розвалили.

В Сибіру ми були до серпня, а потім втекли звідти до Саверць. Жили в моєї бабусі, яка для їжі кришила бур'ян, бо іншого не було нічого.

Люди мерли, як мухи. Бувало, за день в селі їх вмирало десятками. Звозив покійних на кладовище дід Аврам, по вуличному прозивали Маслянка. Хоронили в загальних траншеях «кагатами». Якось в людей настала безжалість, байдужість до чужої смерті.

Було таке, що з однолітками я ходив у ліс за хутором Піски. В лісі лазили на дуби, у воронячих гніздах забирали воронят, приносили їх додому і варили, щоб поїсти.

Також був день, що з іншими дітьми пішов до баби (по вуличному Козулі). В неї на городі ріс мак. Ми його весь вирізали, принесли додому, почистили в макітру, самі їли і годували нашу бабусю. Дома ловили горобців у ятір, парили їх в баняку, варили і їли. Один раз наїлись пасльону, то ледве не помирали.

Мої батько й мати працювали в радгоспі (нині с. Степове, Фастівського району, на Київщині). По тижнях не приходили, весь час були на роботі.

Ми з братом ходили до них, вони давали нам трошки картоплі, пайок хліба (самі не їли все, нам частинку залишали). Їм ще варили якусь «баланду».

Ходили до них тайком, щоб ніхто не бачив. Бо за це їм було б лихо.

Сьогодні в селі вже ніхто не скаже, скільки людей померло від голоду в 1932–1933 роках, але дуже і дуже багато.

31.07.2007 року.

*Кухарчук Костянтин Петрович,
1919 р.н. Уродженець села Саверці.*

Я вижив завдяки Івану (прізвисько Галаган). Він жив під лісом, узяв мене пасти корову. За це давав мені пити молоко і додому я приносив. Так і вижили. А сусіди наші померли від голоду.

Померлих на кладовище возив Мазуренко Аврам. Щодня було мінімум 2–4 покійники, а то й десять. Йому на прожиття давали хто що міг. Сам він вижив, а жінка й четверо чи п'ятеро (не пам'ятаю) дітей померли від голоду. Смерть в селі була вже звичним явищем, люди звикли до смерті. Страшно згадати, як мертвих звозили у великий викопаний рів. Було таке, що між трупами були і напівживі люди.

Активісти забирали в хатах все, в тому числі й у нас, хоч і були нашими родичами. 1932 рік був врожайним. Але врожай у людей весь вигребли.

На селі не було видно ні kota, ні собаки – люди поїли. В кого були коні – теж забивали, щоб було чим харчуватися.

В одній із сімей (прізвище забув) навіть був випадок людоїдства.

03.08.2007 року.

*Пукас Анастасія Павлівна,
1921 р.н. Уродженка села Саверці.*

В 1933 році в селі люди з голоду почали померати масово. В цьому ж році нашу сім'ю «розкуркулили», вигнали з хати. Бо батько із своїм братом мали коней, зробили млина, і з нього мали на прожиття. Та влада все це забрала.

До Різдва 1933 року мати зуміла утримати в хаті троє гусей. Тримали їх біля печі. Прийшли в черговий раз «трусити» нас, побачив гусей (Гулий на нього казали), і забрав. Мати кричала, плакала, біла його, щоб віддав. Я теж гірко плакала і кричала, бо матір хотіли забрати в сільську раду. Але якийсь чоловік з району сказав: «Відпустіть, бо дівчина дуже вищить». Матір відпустили.

Їли ми навіть гичку, траву, люцерну. Ніби й повний живіт, а їсти дуже хочеться. Було навіть таке, що на іншу вулицю ходили просити люцерну, бо в нас її вже не було. Коли забирали корову, мати її не віддавала. То матері навіть на руці пальця вирвали.

Коли нас розкуркулили, ми трохи жили у сусідів. Хоч і вони боялися брати нас до себе. Щоб їх за це не посадили в тюрму.

Батько мій, Бойко Павло, працював у радгоспі (нині с Степове, Фастівський р-н, Київська обл.) Якимось ішов з роботи та й упав у рівчак біля новоселицького польського кладовища. Саме їхав об'їждчик, батько попросив, щоб він переказав сім'ї, щоб його, безсилого від голоду, хтось забрав. Привіз його Плетенецький Яким аж увечері. На ранок батько помер з голоду. Наступної ночі померли мої брати Василь і Міша. Збирав підводою померлих чоловік на прізвище Маслянка. Замотала мати батька в біле рядно, а братів просто він поклав на підводу та й повіз на цвинтар. Мати не йшла за ними, бо була безсила.

Весною на городі копали ми мерзлу картоплю, що залишилася. Моя баба Гапка занесла до одних людей костюма, що залишився від мого батька, та виміняла на нього кислого молока. Та ще десь взяла кілька млинчиків. Оцими харчами почала мене виходжувати.

А мати попросилася до лісника Антося, щоб поратися по господарству на обід та помагати лісничисі проривати буряки. Лісничиха була добра людина. Давала щось з харчів, крупи, молоко, картоплю. З цієї картоплі ми потрошку лишали на насіння, щоб посадити.

31.07.2007 рік.

*Свідчення зібрав та записав директор Будинку культури села
Саверці Ковальчук Володимир Ростиславович.*

Список жертв Голодомору 1932–1933 років села Саверці

(за свідченнями очевидців)

1. Бойко Юхим Дементійович, 1883 р.н.
2. Бойко Павло Терентійович, 1985 р.н.
3. Бойко Василь Павлович, 1917 р.н.
4. Бойко Михайло Павлович, 1910 р.н.
5. Бойко Данило Григорович
6. Бойко Марта Іванівна, 1900 р.н., її малолітня дочка
7. Бойко Григор Юхимович
8. Бойко Ганна, 1913 р.н.
9. Бойко Михайло Андрійович, 1927 р.н.
10. Бойко Пелагея, 1871 р.н.
11. Бойко Григорій Іванович
12. Бойко Оксана Іванівна
13. Баба Параска
14. Її син Михайло Андрійович
15. Базенко Василь, 1876 р.н.
16. Верук Василина (дружина)
17. Верук Микита Іванович, 1910 р.н.
18. Верук Варка Іванівна
19. Верук Мотря Іванівна
20. Верук Андрій Минович
21. Верук Василь Власович, 1920 р.н.
22. Верук Ганна Василівна, 1919 р.н.
23. Верук Антося Василівна, 1921 р.н.
24. Верук Ольга Василівна, 1918 р.н.
25. Верук Олена Василівна
26. Верук Марта Василівна, 1911 р.н.
27. Верук Андрій Васильович
28. Верук Григорій Васильович, 1919 р.н.
29. Верук Сидор
30. Верук Іван Васильович, 1911 р.н.
31. Верук Євдокія (дружина)
32. Верук Іван Сидорович
33. Верук Євтух Сидорович
34. Верук Федір Пилипович, 1908 р.н.
35. Верук Гапка, 1893 р.н.
36. Вергелес Іван Архипович, 1925 р.н.
37. Вергелес Мар'яна Гнатівна
38. Гуторчук Андрій Дмитрович, 1893 р.н.
39. Гуторчук Мотря (дружина)
40. Гуторчук Ганна Андріївна
41. Гуторчук Ольга Андріївна
42. Гуторчук Марія Андріївна
43. Гуторчук Іван Андрійович
44. Гуторчук Іван Андрійович

45. Гудемчук Соловей
46. Гудемчук Олександра (дружина)
47. Гудемчук Андрій Олексювич
48. Гудемчук Григор
49. Гудемчук Нитіфор Миронович
50. Гудемчук Іван Оліянович
51. Дзюмак Ничипір Никонівч та його дружина
53. Дзюмак Надія Олексіївна
54. Дзюмак Кіндрат Тихонович
55. Дзюмак Федір Кіндратович
56. Дзюмак Лукія (дружина)
57. Дзюмак Володимир Олексювич
58. Дзюмак Марія Іванівна (дружина)
59. Дзюмак Степан Володимирович
60. Дзюмак Михайло Володимирович
61. Дзюмак Христина Володимирівна
62. Дзюмак Лізавета Володимирівна, 1916 р.н.
63. Дзюмак Ганна Володимирівна.
64. Дзюмак Григорій Володимирович
65. Дзюмак Ганна (невістка)
66. Дзюмак Микола Олексійович
67. Доценко Марія Калениківна, 1890 р.н.
68. Доценко Стах (син)
69. Доценко Яків Ничипорович, 1895 р.н.
70. Доценко Кузьма Якович, 1925 р.н.
71. Доценко Лелік Якович, 1929 р.н.
72. Довгинський Павло Юркович
73. Захарчук Трохим Олексювич
74. Захарчук Андрій Трохимович
75. Захарчук Федір Трохимович
76. Захарчук Василь
77. Захарчук Олена Потапівна
78. Захарчук Людмила Василівна
79. Захарчук Ілля Васильович
80. Захарчук Федір Васильович
81. Захарчук Адам Андрійович
82. Захарчук Микола Адамович, 1912 р.н.
83. Захарчук Олександра Адамівна
84. Зеленюк Лесько Ониськович, 1905 р.н.
85. Зеленюк Микола Юзькович, 1921 р.н.
86. Іванчук Мар'яна Гнатівна, 1900 р.н.
87. Іванчук Прокіп Петрович
88. Іванчук Марійка
89. Іванчук Віра Прокопівна
90. Іванчук Талимон Тарасович
91. Іванчук Хима (дружина)
92. Іванчук Іван Талимонович
93. Калашнік Петро Кузьмович, 1916 р.н.
94. Ковальчук Іван
95. Ковальчук Оляна (сестра)
96. Ковальчук Никифір
97. Ковальчук Люба Никифорівна
98. Ковальчук Петро Юхимович, 1928 р.н.
99. Ковальчук Марія Юхимівна, 1930 р.н.
100. Костюк Ганна Архипівна, 1900 р.н.
101. Каленюк Леонід Федорович, 1890 р.н.
102. Копил Кирило Сергійович, 1908 р.н.
103. Копил Дмитро Кирилович
104. Копил Іван Кирилович
105. Копил Микола Кирилович
106. Копил Іван Савович
107. Копил Марія Іванівна
108. Копил Тодот Кононович
109. Копил Ганна (дружина)
110. Копил Федір, 1913 р.н.
111. Кухарчук Петро
112. Литвин Лукаш
113. Литвин Ольга Григорівна
114. Литвин Настя
115. Литвин Явдокія (дочка)
116. Зять Петро
117. Малолітня дитина
118. Литвин Параска Тодорівна
119. Луценко Олена Федорівна, 1926 р.н.
120. Луценко Яким
121. Луценко Микола Якимович
122. Луценко Василь Якимович
123. Мазуренко Гаврам Данилович
124. Мазуренко Явдокія (дружина)
125. Мазуренко Михайло Гаврамович
126. Мазуренко Данило Гаврамович
127. Мазуренко Микола Гаврамович
128. Мазуренко Василь Гаврамович
129. Мазуренко Маріка Гаврамівна
130. Мазуренко Ганна Гаврамівна
131. Маташ Яків
132. Маташ Олександра (дружина)
133. Медвідь Василь Корнійович
134. Медвідь Гапка (дружина)
135. Мельничук Устим
136. Мельничук Іван Устимович
137. Брат Меленчука Власа – Гаврило
138. Брат Меленчука Власа Гавриловича
139. Медвідь Іван Андрійович
140. Медвідь Василь Андрійович
141. Медвідь Микола Андрійович
142. Медвідь Ганна Іванівна, 1906 р.н.
143. Медвідь Семен Іванович, 1900 р.н.
144. Обозюк Анастасія
145. Обозюк Домаха, 1853 р.н.
146. Обозюк Трохим Григорович
147. Обозюк Федір Григорович
148. Обозюк Василь Григорович
149. Орел Ульян Терешкович
150. Орел Ладим Григорович, 1919 р.н.
151. Орел Михайло, 1911 р.н.
152. Орел Христина, 1913 р.н.
153. Орел Лисавета, 1914 р.н.
154. Орел Кирило, 1918 р.н.
155. Орел Ганна, 1918 р.н.
156. Орел Маріка, 1919 р.н.
157. Орел Марина, 1905 р.н.
158. Плетенецький Микита Лукашович
159. Плетенецька Ганна Карпівна
160. Плетенецький Микола Іванович
161. Плетенецька Оксана Захарівна.
162. Плетенецька Тетяна Іванівна, 1900 р.н.
163. Плетенецький Мусій Іванович.
164. Плетенецький Іван
165. Плетенецька Анастасія Микитівна
166. Полістрат Лавро
167. Полістрат Василина (дружина Лавра)
168. Полістрат Іван Лаврентійович
169. Полістрат Терешко Лаврентійович
170. Полістрат Мотря Лаврентіївна
171. Полістрат Фросина
172. Полістрат Мотра (дочка)
173. Полістрат Ніна Савівна, 1920 р.н.
174. Полістрат Катя Савівна, 1925 р.н.
175. Полістрат Савка Анатолійович
176. Порхун Іван Тодорович
177. Порхун Тодот
178. Порхун Григор Іванович
179. Порхун Ганна (дружина)
180. Порхун Дмитро Романович
181. Пукас Василь Наумович
182. Пукас Федір Васильович
183. Пукас Микола Васильович
184. Раус Борис Левкович
185. Раус Герасим Дмитрович, 1902 р.н.

186. Раус Григорій Герасимович, 1927 р.н.
 187. Раус Михайло Герасимович, 1926 р.н.
 188. Раус Аркадій Герасимович, 1930 р.н.
 189. Раус Дмитро Андрійович
 190. Раус Оксана Дмитрівна
 191. Дочка Оксани Дмитрівни
 192. Раус Микола Степанович, 1926 р.н.
 193. Раус Савка Степанович, 1928 р.н.
 194. Раус Хома, 1906 р.н.
 195. Раус Петро Хомович, 1930 р.н.
 196. Раус Марія Хомівна
 197. Раус Георгій Хомович
 198. Семенчук Параска Григорівна, 1870 р.н.
 199. Семенчук Меланка Корнійвна
 200. Її син
 201. Її син
 202. Семенчук Марія Ничифорівна, 1924 р.н.
 203. Семенчук Ганна Ничифорівна, 1922 р.н.
 204. Семенчук Ничипір
 205. Семенчук Іван Ничипорович, 1914 р.н.
206. Співак Нечипір
 207. Фурс Іван
 208. Фурс Фросина
 209. Фурс Степан Іванович, 1905 р.н.
 210. Фурс Антоніна Данилівна
 211. Фурс Дмитро Степанович
 212. Фурс Ольга Степанівна
 213. Фурс Іван Семенович, 1906 р.н.
 214. Фурс Павло Семенович
 215. Фурс Петро Семенович
 216. Фурс Ганна Семенівна
 217. Фурс Марія Семенівна
 218. Фурс Семен Євтухович
 219. Фурс Іван Андрійович
 220. Фурс Василь Кирилович
 221. Щербаський Микола Євтухович
 222. Якимчук Іван Талимонович
 223. Якимчук Марія (дружина)
 224. Якимчук – син
 225. Яроцька Явдоха, 1890 р.н.
 226. Яроцький Григорій, 1890 р.н.
 227. Ястремська Ольга Михайлівна.
 228. Ястремська Галина Михайлівна
 229. Ястремська Валентина Михайлівна
 230. Плетенецький Павло
 231. Плетенецький Василь Павлович
 232. Плетенецький Михайло Павлович

Список допомогли скласти старожили села Саверці Луценко Матвій Андрійович, 1913 р.н., Кошич Анастасія Іванівна, 1916 р.н., Пукас Анастасія Павлівна, 1921 р.н., Луценко Володимир Федорович, 1921 р.н., Кухарчук Костянтин Петрович, 1919 р.н.